

კორონომიკა და ეკონომიკური პოლიტიკის თანამედროვე გამოწვევები

ნაზი ჭიკაიძე
სტუდ-ს პროფესორი

რეზიუმე

ახალი ტიპის კორონავირუსის (Covid-19) პანდემია მსოფლიოსთვის მოულოდნელ გამოწვევად იქცა, რომლის მასშტაბიც უახლესი ისტორიის განმავლობაში უპრეცედენტოა. ვირუსის გავრცელების მასშტაბებიდან გამომდინარე საფრთხე არამარტო ადამიანების სიცოცხლეს, არამედ გლობალური ეკონომიკის სტაბილურობასაც შეექმნა. საქართველო, როგორც ღია მსოფლიოს ნაწილი, მთელი რიგი მიზეზების, მათ შორის, ეკონომიკური გამოწვევების გამო, რთულ ვითარებაში აღმოჩნდა, მოვლენების განვითარების პერსპექტივის, მოსალოდნელი ჰუმანიტარული და ეკონომიკური ზიანის მოცულობის სრულად განჭვრეტა, არსებული მონაცემებით, თითქმის შეუძლებელია.

პანდემიურ კრიზისს გრძელვადიან პერიოდში არსებითი ზიანის მოტანა შეუძლია, როგორც მიკრო, ასევე მაკრო-ეკონომიკურ დონეზე. შექმნილ ვითარებაში, გამოსავლის თვალსაზრისით, განსხვავებული შეფასებები შეიძლება არსებობდეს მთავრობის როლზე ან მისი მხრიდან ჩარევის გზებსა თუ მასშტაბებზე. თუმცა ცალსახაა, რომ ასეთ ვითარებაში მნიშვნელოვანია ხელისუფლების ნაბიჯები როგორც უშუალოდ ეკონომიკური ჩავარდნის, ასევე მისი თანმდევი სოციალური პრობლემის მოგვარების თვალსაზრისით.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია; კორონომიკური კრიზისი; ეკონომიკური პოლიტიკა.

CORONOMICS AND THE MODERN CHALLENGES OF ECONOMIC POLICY

Nazi Chikaidze
Professor of GTU

RESUME

A new type of coronavirus (Covid-19) pandemic has become an unexpected challenge for the world, the scale of which is unprecedented in recent history. Due to the scale of the spread of the virus, not only human life but also the stability of the global economy was threatened. Encountered Georgia, as part of the open world, has found itself in a difficult situation for a number of reasons, including economic challenges. It is almost impossible to fully predict the extent of the expected humanitarian and economic damage from the perspective of the developments, according to the available data.

A pandemic crisis can cause significant damage in

the long run, both at the micro and macroeconomic levels. In the current situation, there may be different assessments of the role of the government or the ways or scale of its intervention in terms of the solution. However, it is clear that in such a situation, the steps taken by the government are important both in terms of economic failure and solving the accompanying social problems.

Keywords: pandemic; Coronary crisis; Economic policy.

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიო აღმოჩნდა არა კლასიკური ტიპის, არამედ თვისებრივად ახალი გლობალური ეკონომიკური კრიზისის წინაშე, როცა მისი გამომწვევი მიზეზები არა ენდოგენური, არამედ ეგზოგენური ხასიათისაა, ანუ როცა ეს მიზეზები გენერირებულია არა ეკონომიკაში, არამედ პროვოცირებულია ეკონომიკის ფარგლებს გარეთ არსებული წყაროს - კორონავირუსის სწრაფი გავრცელების შედეგად. ამ ფაქტორის გათვალისწინებით როგორც ცალკეული ქვეყნები, ისე მთელი მსოფლიოც დგას კლასიკური ეკონომიკური კრიზისისგან განსხვავებული, ახალი ტერმინით - „კორონომიკური კრიზისის“ საფრთხის წინაშე. პანდემია გლობალური ფენომენია და კორონომიკური კრიზისი მთელი მსოფლიოს საფრთხეა.

ჩამოყალიბებული ტრადიციის თანახმად, ეკონომისტები, როგორც წესი, იკვლევდნენ ეკონომიკური კრიზისის ზეგავლენას ზოგადად ჯანდაცვის სისტემაზე, მოსახლეობის ფსიქიკურ ჯანმრთელობასა და ინფექციურ დაავადებათა გავრცელებაზე. დღეს უკვე პირიქით დაისვა საკითხი იმის შესახებ, რომ კორონავირუსი არის ფართომასშტაბიანი ეკონომიკური კრიზისის გამომწვევი, რომ კორონავირუსი პრაქტიკულად „ეკონომიკურ პანდემიად“ გარდაიქმნება.

ძირითადი ნაწილი: ტერმინი „კორონომიკა“ („Coronomics“) ეკუთვნის შრილანკელ პროფესორს აჯით დე ალვისის, რომელმაც გააერთიანა ორი ტერმინი „კორონა“ და „ეკონომიკა“ და იგი შეისწავლის კორონავირუსის უარყოფით ეკონომიკურ შედეგებს.

მიუხედავად ბოლო ათწლეულის მანძილზე მიღწეული დიდი პროგრესისა სამედიცინო, ბიოტექნოლოგიურ და გენეტიკის სფეროებში, მსოფლიო მაინც ძალზე მოუმზადებელი შეხვდა კორონავირუსის პანდემიას, დღეს მთავრობებისა და საერთა-

შორისო ორგანიზაციების ყურადღება სრულად გადატანილია ჯანდაცვისა და ადამიანის სიცოცხლის გადარჩენის პრობლემებზე, თუმცა პარალელურად ალბათ უკვე გასაანალიზებელია ამ პანდემიის ეკონომიკური შედეგები; გასათვლელია, თუ რა გავლენას მოახდენს ეს პროცესი მსოფლიო გეოპოლიტიკაზე, ეკონომიკაზე, გარემოს დაცვასა თუ სოციალურ ურთიერთობებზე.

კოვიდის გავრცელების თავდაპირველ ეტაპზე საქართველოშიც მთელი რიგი აკრძალვები თუ შეზღუდვები განხორციელდა, რაც მეტად მძიმედ აისახა ქვეყნის ეკონომიკაზე. ბუნებრივია, ნებისმიერი აკრძალვა თუ ჩარევა (რაც ზღუდავს აქტივობას) უარყოფით გავლენას ახდენს ეკონომიკაზე. საინტერესოა, რომ აქამდე მრავალგზის შესწავლილი კრიზისებისგან განსხვავებით, პანდემიით გამოწვეული შოკი ერთდროულად თითქმის მსოფლიოს ყველა წამყვან ეკონომიკას და მის ერთბაშად რამდენიმე სექტორს შეეხო. რეალურად ის ინსტრუმენტები, რომელთა გამოყენებაც ყველაზე აქტიურად განიხილება დღეს, ძირითადად, უკავშირდება 2008-2009 წლების გლობალური ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისის გამოცდილებას, თუმცა ამ კრიზისის წყარო უშუალოდ ეკონომიკაში იყო, მაშინ, როცა კორონამიკური კრიზისი, უშუალოდაა დაკავშირებული იმაზე, თუ რამდენად წარმატებული იქნება მედიცინა კორონავირუსის დამარცხებაში.

აღსანიშნავია, რომ ეკონომიკაზე COVID-19 პანდემიით გამოწვეული გავლენა, როგორც მოთხოვნის (პირდაპირი და მოლოდინის რეჟიმში გადასვლით გამოწვეული გავლენა), ასევე მიწოდების შოკების კომბინაციაა. ის, რომ ეკონომიკა თითქმის გაჩერდა ჩინეთსა და ევროპის არაერთ ქვეყანაში, აუცილებლად აისახება არა მარტო მოთხოვნის შემცირებაზე, არამედ კიდევ უფრო მეტად მიწოდების შემცირებაზე. მოთხოვნის შემცირებასთან შედარებით მიწოდების უფრო მეტად შემცირება უშუალოდ აისახება ინფლაციის ზრდაზე. მისი მოთხოვნა ცენტრალური ბანკების ხელთ არსებული ინსტრუმენტებით მხოლოდ იმ შემთხვევაში გახდება შესაძლებელი, თუ გაიზრდება საპროცენტო განაკვეთები. ის კი თავის მხრივ ისევ და ისევ უარყოფითად აისახება მიწოდებაზე და, საბოლოო ჯამში, ეკონომიკურ ზრდაზე.

მთავრობის მიერ გატარებული ანტიკრიზისული ეკონომიკური ღონისძიებებიდან პრიორიტეტულია:

- მთავრობის მიერ ჯანდაცვის დაფინანსების გაზრდა;
- მოსახლეობის ყველაზე შეჭირვებული ფენებისათვის მიზნობრივი სოციალური დახმარების განეგა.
- გასათვალისწინებელია მთავრობის მხრიდან იმ კომპანიების პირდაპირი თუ ირიბი მხარდაჭერა,

რომელთაც შეზღუდვების გამო საქმიანობა შეჩერებული ჰქონდათ და პანდემიის შემდგომ პერიოდში მათ უნდა უზრუნველყონ ეკონომიკის მეტ-ნაკლებად სწრაფი აღორძინება;

ანტიპანდემიურმა შეზღუდვებმა, ბუნებრივია, უარყოფითად იმოქმედა ეკონომიკის რიგ სექტორებზე, სადაც ეკონომიკური აქტივობა გაჩერდა. ამ სექტორებში დასაქმებული ადამიანების დიდმა ნაწილმა ფაქტობრივად დაკარგა სამუშაო ადგილი და აქედან გამომდინარე, შემოსავალიც. 2020 წელს უმუშევართა რაოდენობა 5.0 ათასით გაიზარდა და 281.9 ათასს გაუტოლდა, ხოლო დასაქმებულთა რაოდენობა 54.1 ათასით შემცირდა და 1,241.8 ათასი შეადგინა. დასაქმების დონე 1.5 პროცენტული პუნქტით შემცირდა და 41.1%-ით განისაზღვრა. 2021 წლის პირველ კვარტალში უმუშევართა რაოდენობა 34.9 ათასით გაიზარდა და 317.5 ათასს გაუტოლდა. დასაქმებულთა რაოდენობა 2021 წლის პირველ კვარტალში 132.9 ათასით შემცირდა და 1,129.7 ათასი შეადგინა. დასაქმების დონე შემცირდა 4.2 პროცენტული პუნქტით 37.7%-მდე.

ეკონომიკური აქტივობის მკვეთრი კლების ფონზე, ეკონომიკური სუბიექტები, შემოსავლების კლებით ზარალდებიან, რაც სამუშაო ადგილების დაკარგვის, ვალდებულებების, მომსახურების შეუძლებლობის და გაკოტრების რისკებს მკვეთრად ზრდის. პირდაპირი თუ ირიბი გზებით, ეკონომიკის თითქმის ყველა დარგი ზარალდება, განსაკუთრებით მომსახურების, ტრანსპორტის და ვაჭრობის სფეროები, ტურისტული ინდუსტრია.

2020 წელს ექსპორტი 12.0 პროცენტით შემცირდა და 3,343.4 მლნ. აშშ. დოლარს გაუტოლდა, ხოლო იმპორტი 15.4 პროცენტით ნაკლები იყო წინა წლის მაჩვენებელზე და 8,052.9 მლნ. აშშ დოლარს

შეადგენდა. 2020 წელს სავაჭრო დეფიციტი 1,011.3 მლნ. აშშ. დოლარით გაუმჯობესდა და 4,709.4 მლნ.

აშშ. დოლარით განისაზღვრა.

აღსანიშნავია, რომ 2020 წელს ექსპორტის შემცირება რე-ექსპორტის კლებით იყო განპირობებული, ადგილობრივი ექსპორტი კი 3.6 პროცენტით გაიზარდა და კორონა ვირუსთან დაკავშირებული გამოწვევების მიუხედავად 2020 წელს ადგილობრივი ექსპორტის მოცულობამ რეკორდულ მაჩვენებელს - 2,408 მლნ. აშშ დოლარს მიაღწია.

2021 წლის თებერვალიდან საგარეო ვაჭრობის დინამიკის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება ფიქსირდება. 2021 წლის ივნისში წინა წელთან შედარებით ექსპორტი 30.1 პროცენტით გაიზარდა და მისმა მოცულობამ 349.3 მლნ. აშშ. დოლარი შეადგინა. ივნისში დაფიქსირებული ექსპორტის მაჩვენებელმა გადააჭარბა 2019 წლის ივნისში (პანდემიამდე) დაფიქსირებულ მონაცემს (2021 წლის ივნისის ექსპორტი 2019 წლის ივნისის ექსპორტს 38.9 მლნ აშშ დოლარით, 12.5%-ით აღემატება). 2021 წლის

იანვარ-ივნისში ექსპორტი გაიზარდა 25.2 პროცენტით და 1,884.7 მლნ. აშშ. დოლარს გაუტოლდა, ხოლო იმპორტი 18.9 პროცენტით აღემატება წინა წლის იანვარ-ივნისის მაჩვენებელს და 4,325.0 მლნ. აშშ დოლარს შეადგენს. 2021 წლის იანვარ-ივნისში დაფიქსირებული ექსპორტის მაჩვენებელი 5.3%-ით აღემატება 2019 წლის ანალოგიური პერიოდის (პანდემიამდე) მონაცემს. 2021 წლის იანვარ-ივნისში სავაჭრო დეფიციტი 308.1 მლნ. აშშ. დოლარით გაიზარდა და 2,440.3 მლნ. აშშ.

დოლარი შეადგინა.

2021 წლის იანვარ-ივნისში ექსპორტის ზრდა ძირითადად ადგილობრივი ექსპორტის ზრდით იყო

განპირობებული. 2021 წლის იანვარ-ივნისში ადგილობრივი ექსპორტი 27.6 პროცენტით გაიზარდა და 1 377.6 მლნ. აშშ დოლარს, მთლიანი ექსპორტის 73.1 პროცენტს გაუტოლდა.¹ ფაქტია, რომ კორონავირუსმა დააზარალა ტურისტული სექტორი, ზიანი მიაყენა სამგზავრო ავიაგადაზიდვებს, საფონდო ბაზრებზე დაფიქსირებული ვარდნა კი ეკონომიკის რეალურ სექტორზე უშუალოდ აისახა. ტურიზმიდან შემოსავლების შემცირებას და გარკვეულ თვეებში ფაქტობრივად შეჩერებას მნიშვნელოვანი უარყოფითი გავლენა აქვს ეკონომიკურ ზრდასა და მიმდინარე ანგარიშის შემოღებებზე. 2021 წლის პირველ კვარტალში ტურიზმიდან შემოსავლებმა 53.6 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 87.5 პროცენტით ნაკლებია 2020 წლის მონაცემზე.

გლობალური პანდემიის და ეკონომიკური გამოწვევების ფონზე, როგორც მოსალოდნელი იყო 2021 წლის პირველ კვარტალში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების კლება დაფიქსირდა. 2021 წლის პირველ კვარტალში საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ 125.4 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა, რაც 28.3 პროცენტით (49.6 მლნ აშშ დოლარით) ნაკლებია 2020 წლის პირველ კვარტალის მაჩვენებელთან შედარებით. 2021 წლის პირველ კვარტალში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები მნიშვნელოვნად გაიზარდა დამამუშავებელი მრეწველობის, ენერგეტიკის და ჯანდაცვის სექტორებში.

საქართველოს მთავრობამ გაითვალისწინა ეს გარემოება და შეზღუდვების დანესების პარალელურად შეიმუშავა კოვიდ-19-ის პანდემიით პროვოცირებული ეკონომიკური კრიზისის წინააღმდეგ მიმართული ღონისძიებების პაკეტი, რომლის პირველი ნაწილი საზოგადოებას უკვე 13 მარტს წარუდგინა. აღნიშნული პაკეტი ღონისძიებების ორი ჯგუფისაგან შედგება:

1. საკუთრივ ანტიკრიზისული ღონისძიებები, რომლებიც მიზნად ისახავს ანტიპანდემიური შეზღუდვების დანესების შედეგად მოქალაქეებისა და ბიზნესისათვის მიყენებული დარტყმის შერბი-

ლებას: სხვადასხვა სახის ფინანსური ვალდებულებების გადავადება, სუბსიდიები, დახმარებები, შეღავათები და სხვ.

2. კრიზისიდან გამოსვლის ღონისძიებები, რომლებიც მიზნად ისახავს პანდემიით პროვოცირებული ეკონომიკური კრიზისის შედეგების დაძლევას და პანდემიამდელი ეკონომიკური დინამიკის აღდგენას: შეღავათიანი დაკრედიტება, საგრანტო პროგრამები, საპროცენტო განაკვეთების სუბსიდირება და სხვა.

რა თქმა უნდა, ამ ღონისძიებების გარდა ის თუ რამდენად საკმარისი იქნება ამ ღონისძიებების გატარება კორონომიკური კრიზისის პირობებში, ეს დიდად იქნება დამოკიდებული იმაზე, თუ რა დრო დასჭირდება მედიცინას კორონავირუსის დამარცხებაში.

საქართველოს ეკონომიკური მომავლისთვის ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს ქვეყნის ეკონომიკის რეალური სექტორის (მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა და სხვ.) განვითარებას, რომელიც დღემდე, სამწუხაროდ, არაა დამაკმაყოფილებელ დონეზეა. აქ ყველაზე დიდი მოლოდინი უკავშირდება სოფლის მეურნეობას და კვების მრეწველობას, რადგანაც ეკონომიკის რეალური სექტორის ამ დარგებში ყველაზე სწრაფადაა შესაძლებელი ხელშესახები შედეგების მიღება.

პანდემიის გამო გაჩერებული ეკონომიკის პირობებში საქართველოს მთავრობის მიერ აღებულ საგარეო ვალს ძალიან დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ჯანდაცვაში გასანევი გაზრდილი ხარჯების დასაფინანსებლად, შეჭირვებული მოსახლეობის სოციალური დახმარებისთვის და ეკონომიკური სირთულეების წინაშე მყოფი კომპანიების ფინანსური მდგომარეობის შემსუბუქებისთვის.

დღეს, როცა საქართველოში COVID-19-ის გავრცელების პიკი არ არის მიღწეული, ცხადია, საკმაოდ რთულია ზუსტი პროგნოზების გაკეთება იმ ეკონომიკური გავლენის შესახებ, რომელსაც მსოფლიოში პანდემიური პროცესი და ქვეყანაში არსებული ეპიდემიური სურათი მოახდენს ქვეყნის ეკონომიკაზე. სავარაუდოა, რომ ეფექტი მნიშვნელოვანი იქნება, თუმცა იგი დამოკიდებულია რამდენიმე ფაქტორზე:

- მთავრობის მიერ არსებული ეკონომიკური გამოწვევების სწორად გააზრება. ამ ეტაპისათვის მთავრობა მიმდინარე გამოწვევებს პასუხობს, მართავს სამედიცინო საფრთხეებს და ჰუმანიტარულ ამოცანებს და გრძელვადიანი ეკონომიკური ეფექტის შეფასებისათვის საკმაოდ შეზღუდული რესურსი რჩება;

შეზღუდული რესურსების პირობებში, საკმაოდ რთულია ცალკეული ეკონომიკური შეღავათებისა და სტიმულირების პაკეტების ინიცირება, შეზღუდვების დანესება და ყველა შემთხვევაში მნიშვნე-

1 ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო; მიმდინარე ეკონომიკური ტენდენციები; 2021 წ.

ლოვანია ამ ნაბიჯების ეკონომიკური ფასის განსაზღვრა.

- აუცილებელია საერთაშორისო პოზიტიური და ნეგატიური გამოცდილების გააზრება, არა მხოლოდ ჯანმრთელობის, არამედ ეკონომიკური კრიზისის მართვის მიმართულებით.

- ასევე მნიშვნელოვანია კერძო ინიციატივებიც, ანუ ის, თუ რამდენად შეძლებს ქართული ბიზნესის ნაწილი მაინც თვითორგანიზებას, ახალი ტიპის მომსახურებებისა და პროდუქტების შემუშავებას, რომელიც არსებულ გამოწვევებს მეტად უპასუხებს.

დასკვნა

რა თქმა უნდა, ყველა კრიზისი ბადებს მნიშვნელოვან ახალ გამოწვევებსაც და შესაძლებლობებსაც, ის ქვეყნები, რომელთა მთავრობები იქნებიან ეფექტიანები, ეფექტურები, საზრიანები, კარგად მოახდენენ ადაპტირებას ახალ რეალობასთან და დაინახავენ ამ კრიზისს, როგორც შესაძლებლობას, გახდებიან უფრო ძლიერი მოთამაშეები; ასევე ის ქვეყნები, რომლებიც შეძლებენ იფიქრონ არსებულ ჩარჩოებს მიღმა და კრიტიკულად მიუდგნენ გამომწვევებს, დაამარცხებენ პანდემიას და ეკონომიკური

აღმავლობის გზას დაადგებიან.

კორონომიკის აქტუალობა არამარტო იმითაა განპირობებული, რომ დღეს სახეზეა კორონავირუსის პანდემია, არამედ იმითაც, რომ მსგავსი ტიპის გლობალური საფრთხეები არც მომავალშია გამორიცხული და ამის გათვალისწინება აუცილებელია როგორც ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ისე მომავალი ეკონომიკური პროექტების განხორციელებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს მთავრობა, 2020. COVID-19-ის წინააღმდეგ საქართველოს
2. მთავრობის მიერ გატარებული ღონისძიებების ანგარიში. <https://stopcov.ge/Content/files/Government--report.pdf>
3. პაპავა ვ. კორონომიკა და ეკონომიკა კრიზისის წინაშე; FOR.GE 2.10.2021
4. ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო; მიმდინარე ეკონომიკური ტენდენციები; 2021 წ.
5. <https://edition.cnn.com/2020/02/24/business/coronavirus-global-economy/index.html>